

تبیین وضعیت اعتماد اجتماعی در بین شهروندان شهر کاشان

محمد گنجی^۱، شیوا آقابزرگی‌زاده^۲، حدیثه شمس^۳

چکیده

هدف اصلی این پژوهش، بررسی و تحلیل عوامل اجتماعی مؤثر بر میزان اعتماد در بین شهروندان شهر کاشان بوده است. شاکله‌ی اصلی چارچوب نظری پژوهش را نظریات گیدنز و پاتنام، زتومکا، دورکیم و وینهون تشکیل می‌دهد، روش تحقیق از نوع پیمایشی و ابزار تحقیق، پرسشنامه است. جامعه آماری تحقیق، شامل شهروندان (۱۸-۶۴ ساله) شهر کاشان است که ۳۷۳ نفر آنان به‌عنوان حجم نمونه انتخاب و پرسشنامه بین آن‌ها با روش نمونه‌گیری غیراحتمالی - سهمیه‌ای توزیع شده است. اعتبار تحقیق از نوع صوری و سازه و برای ارزیابی میزان انسجام درونی (روایی) گویه‌ها، از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شده است. یافته‌ها نشان می‌دهند که میانگین اعتماد شهروندان (اعم از فردی و نهادی) کمتر از حد متوسط طیف مورد بررسی است. از طرفی سلامت اجتماعی، نشاط اجتماعی و دینداری با اعتماد اجتماعی دارای همبستگی مثبت است. میزان همبستگی متغیر اعتماد اجتماعی با سلامت اجتماعی ۰/۳۷۳، با نشاط اجتماعی ۰/۳۰۵، با دینداری ۰/۲۰۵ است. بر طبق نتایج رگرسیون، متغیرهای مستقل مورد مطالعه (۱۶ درصد) از واریانس اعتماد اجتماعی را تبیین می‌کنند و در این بین سلامت اجتماعی با مقدار

m.ganji@kashanu.ac.ir

shiva.bozorgy@gmail.com

hadisshams75@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۹۹/۹/۱۷

۱- دانشیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه کاشان (نویسنده مسؤل)

۲- دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی دانشگاه کاشان

۳- دانشجوی کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه کاشان

تاریخ وصول: ۹۹/۶/۱۵

(۰/۲۷۰) دارای بیشترین تأثیر بر اعتماد اجتماعی است. بعد از سلامت اجتماعی، نشاط اجتماعی با مقدار ۰/۱۳۶ و دینداری با مقدار ۰/۱۱۷ قرار می‌گیرند.

واژه‌های کلیدی: اعتماد اجتماعی، سلامت اجتماعی، نشاط اجتماعی، دینداری

مقدمه و طرح مسئله

یکی از جنبه‌های مهم روابط انسانی، «اعتماد اجتماعی» است که زمینه را برای ایجاد ارتباط میان اعضای جامعه فراهم می‌کند. اعتماد اجتماعی مشارکت را در زمینه‌های مختلف اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی سرعت می‌بخشد (مروتی و هزارجریبی، ۱۳۹۰: ۲۹) و ظرفیت نیرومندی است که در سطح اجتماعی تأثیرات مثبت مختلفی مانند رشد اقتصادی و توسعه دموکراتیک را همراه خود دارد (زیلر، هایزمن^۱، ۲۰۲۰). از نظر رونالد اینگلهارت^۲، اعتماد اجتماعی نقش بسیار مهمی در حیات سیاسی و اقتصادی ایفا می‌کند. او معتقد است که اعتماد اجتماعی متقابل یکی از پیش‌نیازهای فرهنگ مدنی و ایجاد دموکراسی پایدار محسوب می‌شود. (اینگلهارت و آبرامسون^۳، ۱۳۷۳: ۲۴).

از دیگر کارکردهای اعتماد، برانگیختن فعالیت‌های داوطلبانه، نوآورانه و خلاق است که تسهیل‌گر تعاملات اجتماعی و عامل مهمی در تعیین نظم اجتماعی است (مروتی و هزارجریبی، ۱۳۹۰: ۲۹). به عبارتی اعتماد اجتماعی نه تنها کانال مؤثری است که افراد از طریق آن از پیچیدگی‌های روانشناختی خود کاسته و امنیت به دست می‌آورند، بلکه نیرویی یکپارچه است که نظم اجتماعی را حفظ کرده و همکاری، هماهنگی و ثبات اجتماعی را ارتقاء می‌دهد (جینگ^۴، ۲۰۱۹: ۸۷).

بنابراین اگر اعتماد در جامعه وجود نداشته باشد و یا جامعه با مسأله‌ی گسست اعتماد روبه‌رو باشد، انزوا و تنهایی و انحرافات و آسیب‌های اجتماعی ایجاد می‌شود

-
1. Ziller & Heizmann
 - 1. Inglehart
 2. Abramson
 3. Jing

(خلیلی اردکانی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۱۳)، از این روی زندگی سختی برای افراد رقم می‌خورد و شالوده بسیاری از رفتاری‌ها و نابسامانی‌ها، بی‌ثباتی‌ها و نارضایتی‌های عمومی در جامعه می‌گردد. در مجموع بی‌اعتمادی از یک طرف بی‌نظمی و از طرف دیگر ارزش‌های منفی را به دنبال دارد؛ لذا با بسط و گسترش فرهنگ اعتماد می‌توان به جای ارزش‌های منفی مانند دروغ، کلاهبرداری، چاپلوسی، نفاق و... ارزش‌های اخلاقی مثبت مانند صداقت، راستگویی، انصاف، امانتداری، تعهد و شهامت را در جامعه پروراند (جواهری پور و همکاران، ۱۳۹۳: ۷۶).

درباره‌ی اهمیت اعتماد اجتماعی از دیدگاه جامعه‌شناسی می‌توان گفت، اعتماد اجتماعی روح و زیربنای شهر، شهروندی و جوامع مدرن و بن‌مایه‌ای کلیدی برای سرمایه اجتماعی و از ابعاد مهم آن است و در سطوح کلان سیاسی و اقتصادی پیش‌شرطی برای تحقق دموکراسی و توسعه در ابعاد سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی است. به عبارتی اعتماد چه در سطح خرد (رابطه میان فردی) و چه در سطح کلان (رابطه دولت و ملت، مشارکت سیاسی و در نهایت مشروعیت نهاد سیاست) نقشی پررنگ و تعیین‌کننده دارد.

ایران مانند جوامع در حال توسعه دیگر، جامعه‌ای در حال گذار است و به گواهی برخی تحقیقات اجتماعی، با آسیب‌های اجتماعی فراوانی دست‌وپنجه نرم می‌کند. مطالعات انجام‌شده در رابطه با اعتماد اجتماعی از دوران معاصر ایران نشان از شکنندگی اعتماد اجتماعی در نسل‌های مختلف دارد. طبق تحقیق کاشی و گودرزی، نسل جوان بعد از جنگ به‌ویژه نسل دارای خاطره جنگ، بیش از سایر نسل‌ها بدبین است. به‌طور کلی کمتر از ۲۰ درصد افراد بر این باورند که در چشم‌انداز آتی، ارزش‌های مثبت رشد خواهند کرد در حالی که ۶۰ درصد افراد گمان می‌کنند که افق آتی به سمت کاسته شدن از ارزش‌های مثبت و رشد ارزش‌های منفی پیش خواهد رفت (محسنی تبریزی و همکاران، ۱۳۹۰: ۴۲). آمار به‌دست‌آمده در برخی تحقیقات نیز میزان اعتماد را ۴۰ درصد و حتی پایین‌تر از آن در جامعه می‌دانند. به‌عنوان مثال چلبی رقم ۳۳/۸ درصد و امیر کافی ۳۷/۶ درصد را گزارش کرده‌اند (کمالی و اسکندری، ۱۳۹۰: ۹۸).

کاشان یکی از شهرهایی است که میزان اعتماد در آن پایین و به دلایلی که در ادامه ذکر می‌شود نیازمند شعاع اعتماد گسترده‌ای است. این شهرستان با خالص مهاجرت ۸۵۵۵ نفر یکی از شهرستان‌های مهاجرپذیر استان اصفهان در سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۵ به حساب می‌آید (معاونت آمار و اطلاعات، ۱۳۹۷: ۲۳۰). مهاجرت پیامدهای فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی بسیاری برای نقاط مبدأ و مقصد مهاجرت دارد. یکی از این پیامدها افزایش تعداد جمعیت شهرنشین در شهرهای مقصد است که به‌طور طبیعی وجود افراد بیگانه و غریبه را در شهر افزایش می‌دهد و در برخی مواقع شعاع و گستره‌ی اعتماد سستی میان افراد کاهش می‌یابد؛ لذا وجود این جمعیت و التقاط فرهنگی و عدم شناخت افراد از یکدیگر سبب برقراری روابط تازه‌ای می‌شود که ممکن است از صمیمیت لازم برخوردار نباشد.

از سوی دیگر مشاهدات محققین نشان می‌دهد که شهر کاشان در سال‌های اخیر در برخی ابعاد، مراحل توسعه را پیموده و به‌عبارتی در حال گذار است و نمود آن در ظهور کارخانه‌ها و مراکز دانشگاهی سطح شهر مشهود است. کاشان به‌لحاظ تاریخی پیشینه قابل توجهی دارد و به‌لحاظ جغرافیایی نیز حلقه واسط دو کلان‌شهر تهران و اصفهان است و از حجم و تراکم تبدلات بالایی در عرصه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی با این شهرها برخوردار است. به‌عبارتی کاشان به‌عنوان یک مرکز گردشگری، سالانه پذیرای هزاران گردشگر ایرانی و غیرایرانی است. از سویی همان‌طور که قبلاً اشاره شد افراد زیادی از کشورها و شهرهای دیگر به کاشان مهاجرت می‌کنند. مهاجرت آنان طبیعتاً دغدغه‌هایی را برای شهروندان و مسئولین به‌وجود آورده است. تبادل فرهنگی میان مهاجران و ساکنین بومی شهر از جمله مسائل قابل توجهی است که محققان را به بحث اعتماد در رابطه‌ی بین این دو گروه رهنمون می‌کند. در اثنای تبادل، ارتباط اجتماعی، رکن نخست و اساسی برای هر شهروند محسوب می‌شود. با توجه به پیشینه فرهنگی کاشان، چنین انتظار می‌رود که این شهر، دامنه شعاع اعتماد بالایی داشته‌باشد. اما نتایج پژوهش‌هایی که در شهرکاشان انجام شده (غفاری و نوابی، ۱۳۸۸: ۲۲۷)، آن را تأیید نمی‌کنند. با توجه به این امر، انجام پژوهشی جهت شناسایی و تحلیل این خلأ و

نیز تبیین آن احساس می‌شود که می‌توانند به ایجاد بسترهای اعتماد به‌ویژه در سیاستگذاری‌های شهری کمک کند. از این‌روی پرسش قابل تأمل در تحقیق حاضر این است که وضعیت اعتماد در شهر کاشان چگونه است و تعیین‌کننده‌های اعتماد در این شهر به‌ویژه در ابعاد اجتماعی کدام عوامل هستند؟

پیشینه تجربی پژوهش

در مجموع پژوهشگران خارجی، اعتماد را درگستره‌ی وسیع‌تری دیده‌اند به‌عبارتی اعتماد به دولت، سازمان‌ها و نهادها بیش از اعتماد فردی مدنظر آنان قرار گرفته است و اعتماد را در پهنه‌ی زندگی اجتماعی و اقتصادی نگریسته‌اند. از طرف دیگر اعتماد را در بین گروه‌های مختلف مانند زنان و مردان و گروه‌های نژادی مقایسه کرده‌اند، اما در پیشینه‌ی داخلی غالب مطالعات، اعتماد را در قالب رابطه‌ی علی و همبستگی با سایر متغیرهای اجتماعی و فرهنگی قرار داده و به بررسی آن پرداخته‌اند که در ذیل به برخی از آنها پرداخته می‌شود.

جیانگ^۱ و همکاران (۲۰۲۰) در مطالعه‌ای تحت عنوان «اعتماد اجتماعی و سلامت: چشم‌انداز مقایسه شهر و روستا در چین» اعتماد را در سه دسته عمومی، نهادی و صمیمیت مطالعه می‌کنند و معتقدند اعتماد عمومی رابطه‌ی مثبتی با سلامت جسمی ساکنان روستایی و سلامت روانشناختی ساکنان شهری دارد. اعتماد نهادی، همبستگی مثبتی با سلامت روانشناختی ساکنین شهر و روستا اما رابطه‌ای منفی با سلامت جسمی شهرنشینان دارد و در نهایت اعتماد صمیمیت تنها با سلامت روانشناختی ساکنان شهری ارتباط مثبت دارد.

بردشاو^۲ و همکاران (۲۰۱۹) در مطالعه‌ای تحت عنوان «دل‌بستگی به خدا و اعتماد اجتماعی» بر این نکته اشاره می‌کنند که مشارکت مذهبی با احساس اعتماد اجتماعی همراه است. یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد که دل‌بستگی اجتنابی و اضطرابی به خدا با

1. Jiang
2. Bradshaw

اعتماد کلی، اعتماد عمومی (افراد ناشناس و غریبه) و اعتماد خاص (همسایگان و همکاران) رابطه‌ی معکوس دارند.

بورمان^۱ و همکاران (۲۰۱۸) در مطالعه‌ای تحت عنوان «به چه کسی اعتماد داریم؟ سطح و شعاع اعتماد اجتماعی در بین اعضای باشگاه ورزشی» نشان می‌دهند که افزایش اعتماد برای داوطلبان و افراد در انجمن‌های مختلف اجتماعی که در عین حال با سطح بالایی از اعتماد به عضویت مشخص می‌شوند، معمول است. در نتیجه باشگاه‌های ورزشی باید زمینه‌های تولید سطح بالا و شعاع اعتماد گسترده‌تر فراهم کنند.

توکودا^۲ و همکاران (۲۰۱۷) در مطالعه‌ای تحت عنوان «تأثیرات فردی و اجتماعی در سطح اعتماد اجتماعی بر خوشبختی» رابطه‌ی اعتماد اجتماعی را در سطح فردی و در سطح کشور را با خوشبختی افراد در ۲۹ کشور از آسیا بررسی می‌کنند. آنان درمی‌یابند که افرادی که در کشورهایی با اعتماد اجتماعی بالاتر زندگی می‌کنند، انسان‌هایی شادتر هستند.

پاکستون^۳ (۲۰۰۷) در تحقیقی با عنوان «عضویت در نهادها و اعتماد تعمیم یافته: یک مدل چندسطحی در میان ۳۱ کشور» به نقش عضویت در انجمن‌های داوطلبانه در ارتقای اعتماد تعمیم یافته پرداخته، نتایج این پژوهش نشان داد که در سطح فردی، عضویت در انجمن‌های دارای ارتباط بیشتر نسبت به عضویت در انجمن‌های منزوی، با اعتماد بیشتری همراه بوده است و در سطح ملی نیز کشورهایی که دارای انجمن‌های داوطلبانه همراه با ارتباط بیشتری هستند، اعتماد اجتماعی بالاتری دارند.

در پژوهش هررزو و کرییادو^۴ (۲۰۰۸) با عنوان «دولت و توسعه اعتماد اجتماعی، با استفاده از نظرسنجی اجتماعی اروپا (۲۰۰۲-۳) از ۲۲ کشور اروپایی» نشان دادند که دولت می‌تواند تاثیر مثبتی بر توسعه اعتماد اجتماعی داشته باشد، همچنین دولت‌ها با ادغام گروه‌های قومی اقلیت سطح اعتماد عمومی را افزایش داده و با بالا رفتن سطح اعتماد قدرت دولت متمرکز خواهد شد.

1. Burrmann

2. Tokuda

3. Paxton

4. Francisco Herreros and Henar Criado

جوهانسون و دیگران^۱ (۲۰۰۹)، تحقیقی با عنوان: «اعتماد و مذهب: شواهد تجربی از مناطق روستایی در بنگلادش» انجام داده‌اند. از نتایج این تحقیق این بود که هر گروه از پیروان مذهبی بیشتر به هم‌مذهبی‌های خود اعتماد داشتند یعنی مسلمانان به مسلمانان و هندوها به هندوها.

در بخش پژوهش‌های داخلی، وثوقی و حیدری (۱۳۹۰) در پژوهشی نشان می‌دهند که امنیت اجتماعی، دگرخواهی و تعاملات اظهاری، مجموعاً ۴۵/۶ درصد از واریانس متغیر وابسته‌ی اعتماد را تبیین می‌کند. علی‌زاده‌اقدم و دیگران (۱۳۹۱) در تحقیق خود معتقدند عواملی چون انتظار فایده، سنت‌گرایی و باورهای دینی با اعتماد اجتماعی رابطه مستقیم و بیگانگی اجتماعی با اعتماد اجتماعی رابطه معکوس دارد. حیدرآبادی و دیگران (۱۳۹۱) بر این باورند که گزل‌شافتی بودن جامعه و برخورداری از خصوصیات آن، بر اعتماد اجتماعی مؤثر بوده بدین صورت که هرچه جامعه گزل‌شافتی‌تر باشد، اعتماد تعمیم یافته کمتر ولی اعتماد بنیادین و اعتماد انتزاعی در سطح بالایی قرار خواهد داشت. ابراهیمی لویه و دیگران (۱۳۹۳) در پژوهش خود نشان می‌دهند که دگرخواهی، احساس امنیت، فضای مناسب اخلاق عمومی، همبستگی اجتماعی و رضایت از زندگی با اعتماد اجتماعی رابطه معناداری دارد. افقری و قاسمی (۱۳۹۴) در مطالعه خود با عنوان «رابطه اعتماد اجتماعی و گرایش‌های مطلوب اجتماعی» نشان دادند اعتماد اجتماعی عامل پیش‌بینی‌کننده برای گرایش‌ها یا رفتارهای مطلوب اجتماعی است. خلیلی اردکانی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهش خود نشان دادند که ۳۶ درصد از تغییرات اعتماد اجتماعی توسط دو متغیر احساس عدالت و گستردگی روابط اجتماعی تبیین می‌شود و وزن احساس عدالت در تبیین اعتماد اجتماعی جوانان بیش از سایر متغیرهای مستقل موجود در تحلیل است. نورانی آسیابر و همکاران (۱۳۹۸) با تأکید بر پیامدهای اعتماد، معتقدند اعتماد اجتماعی به شکل غیرمستقیم و از طریق تأثیرگذاری بر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر سرمایه فرهنگی اثر می‌گذارد و استفاده از شبکه‌های مجازی بیش از اعتماد اجتماعی بر سرمایه فرهنگی تأثیرگذار است.

مبانی نظری پژوهش

سرمایه اجتماعی یک ساختار نظری گسترده است که منابع اجتماعی مشترک ناشی از «روابط نهادینه‌شده آشنایی و شناخت متقابل» را توصیف می‌کند (الگار^۱ و همکاران، ۲۰۲۰: ۲). یکی از ابعاد سرمایه اجتماعی اعتماد اجتماعی است. تاورمینا روانشناس اجتماعی، اعتماد را به‌عنوان «عقیده‌ای مبنی بر این که شخص دیگری اعمال خاصی را انجام خواهد داد یا مطابق قول خود رفتار می‌کند» تعریف می‌کند (فنگ^۲ و همکاران، ۲۰۱۶). اعتماد اجتماعی را می‌توان حسن‌ظن فرد نسبت به سایر اعضای جامعه نیز تعریف کرد که این امر موجب گسترش و تسهیل روابط اجتماعی فرد با آن‌ها می‌شود (ابوالحسن‌زاده، ۱۳۹۴: ۲۰). جانسون^۳ معتقد است اعتماد یک خصیصه شخصی ثابت و بلا‌تغییر نیست، بلکه جنبه‌ای از روابط است که پیوسته در حال تغییر بوده و برای ایجاد ارتباط، فرد باید بتواند فضایی آکنده از اعتماد را ایجاد کند که ترس از طردشدن را کاهش و امید به پذیرش و حمایت و تأیید را افزایش دهد (رضایی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۰۶).

اعتماد اجتماعی دلالت دارد بر انتظارات و تعهدات اکتسابی و تأییدشده به‌لحاظ اجتماعی که افراد نسبت به یکدیگر و نسبت به سازمان‌ها و نهادهای مربوط به زندگی اجتماعی‌شان دارند (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۰: ۹).

عمدتاً تحقیقات موجود دو منبع اصلی اعتماد اجتماعی را شناسایی و تحلیل می‌کنند. یکی از این مدل‌ها منابع اعتماد اجتماعی را در سطح فردی، با پویایی اجتماعی - روانشناختی بررسی می‌کند. این مدل مدعی است که اعتماد اجتماعی عمدتاً در اوایل زندگی فرد آموخته می‌شود و با سایر ویژگی‌های روانشناختی فرد مرتبط است. مدل دیگر مدعی است که اعتماد اجتماعی محصول ساختارهای سیاسی و اجتماعی بزرگتر است (دل‌موت و تالبرگ^۴، ۲۰۲۰). در صورتی که گیدنز^۵ معتقد است «هر بررسی تحقیقی

1. Elgar
2. Feng
3. Johnson
4. Dellmuth & Tallberg
5. Giddens

در علوم اجتماعی یا تاریخ، باید کنش (که غالباً معادل با عاملیت نیز به کار برده می‌شود) را با ساختار مرتبط سازد و درست نیست که بگوییم ساختار، کنش را تعیین می‌کند و بر عکس» (ریترز^۱، ۱۳۸۸: ۶۵۹). وی مفهوم اعتماد را به‌عنوان اطمینان از اعتمادپذیری اشخاص یا اتکا بر کیفیت یا ویژگی یک شخص و یا صحت یک عبارت و گفته توصیف می‌کند و آن را نقطه شروع مناسبی در تعریف این مفهوم می‌داند (مروتی و هزارجریبی، ۱۳۹۰: ۲۹). از نگاه گیدنز، نقطه مقابل اعتماد، حالتی ذهنی است که همان نگرانی و هراس وجودی است. او اعتماد را در شرایط مدرنیته، با مخاطره مرتبط می‌داند و معتقد است که هر دو به زمان و مکان مربوطند و آینده را سامان می‌بخشند. شالوده اساسی اعتماد، در حقیقت، اوضاع و احوال و همچنین نتایج محیطی کاملاً عادی و بدون رویدادهای غیرمنتظره است. بنابراین اعتماد با احساس امنیت در محیط زندگی رابطه نزدیکی دارد (کیاکجوری و افراسیابی، ۱۳۹۱: ۱۴۸).

او بنیاد و سرمنشأ انواع اعتماد را، اعتماد بنیادی یا تعمیم‌یافته می‌داند (قدیمی، ۱۳۸۶: ۸۱). اعتماد تعمیم‌یافته را می‌توان داشتن حسن‌ظن نسبت به اکثریت افراد جامعه جدا از تعلق آن‌ها به گروه‌های قومی و قبیله‌ای تعریف نمود. اعتماد تعمیم‌یافته مبتنی بر تجارب شخصی افراد نیست، بلکه بیشتر مبتنی بر نگاه افراد به جهان است که از والدین خود یاد گرفته و کاملاً باثبات و محکم است. اعتماد تعمیم‌یافته حوزه‌ای از کسانی که با هم تعامل دارند یا بالقوه می‌توانند داشته باشند را دربرمی‌گیرد که لازمه‌ی همکاری و مشارکت میلیون‌ها شهروندی است که جوامع مدرن و پیچیده امروزی را تشکیل می‌دهند. در جامعه سنتی نیاز چندانی به اعتماد تعمیم‌یافته نیست؛ زیرا مرزهای مشخصی بین خودی و بیگانه و همچنین بین دوست و دشمن وجود دارد (کرمی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۶۲).

گیدنز نوع دوم اعتماد را اعتماد متقابل بین شخصی می‌داند که برای ایجاد آن فرد هم باید به دیگران اعتماد کند، هم خودش مورد اعتماد باشد. اعتماد بین فردی یک وضعیت و یا یک حالت عمومی است که فردی تمایل (یا آماده یا در حال برنامه‌ریزی) به وابستگی

به فرد دیگر در یک موقعیت خاص دارد. اعتماد بین فردی مبتنی بر تجربیاتی است که افراد در ارتباط با یکدیگر در فرآیند تعاملات مکرر طی یک دوره زمانی طولانی به دست می‌آورند (رضایی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۰۶ و ۱۰۷) و سومین نوع، اعتماد انتزاعی است. گیدنز معتقد است در جوامع مدرن اعتماد به اصول شخصی و اعتماد به افراد ناشناس برای زندگی اجتماعی گریزناپذیر شده‌است. او ماهیت نهادهای مدرن را عمیقاً وابسته به سازوکارهای اعتماد به نظام‌های انتزاعی به‌ویژه نظام‌های تخصصی می‌داند. گیدنز اعتماد به نظام‌های انتزاعی را مستلزم اطمینان به اعتمادپذیری افراد خاصی که نظام را می‌گردانند و نیز اعتماد به دانش یا مهارت‌هایی که افراد غیرمتخصص هیچگونه دسترسی مؤثری به آن ندارند، می‌داند (نعیمی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۳۹). به عقیده گیدنز اعتماد در جوامع سنتی از اهمیت کمتری برخوردار است؛ زیرا تمایلات و کنش‌های افراد محدود به سطح محلی و رودررو بودند و در روابط افراد چنان شفافیت و صداقتی وجود داشت که نیاز به اعتماد چندان مطرح نبود (حیدری و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۵۶). از این‌روی وی اعتماد را در جوامع دوره پیش از مدرن و دوره مدرن نه تنها متفاوت، بلکه در تضاد با یکدیگر می‌داند (گیدنز، ۱۳۹۲: ۱۹۱). در دوره پیش از مدرن، اعتماد محلی از اهمیت زیادی برخوردار بوده که این امر زمینه عمومی و جهت‌گیری کلی اعتماد را در این جوامع نشان می‌دهد. در جوامع مدرن، اعتماد بین مردم کاهش یافته و زمینه عمومی و جهت‌گیری کلی اعتماد در آن مبتنی بر روابط اعتماد نظام‌های انتزاعی و تخصصی است که از نظر گیدنز دارای ویژگی از جاکندگی یا بی‌ریشگی در دنیای مدرن هستند (حیدرآبادی، ۱۳۸۹: ۴۹).

از نظر رابرت پاتنام^۱، در هر گروه اجتماعی هنجارهایی هستند که مهم‌ترین سودمندی آنها تقویت اعتماد، کاهش هزینه معاملات و تسهیل همکاری است. از نظر پاتنام مهم‌ترین این هنجارها، هنجارهای معامله متقابل هستند. وی این هنجارها را از مولدترین اجزای سرمایه اجتماعی می‌داند (نوابخش و فدوی، ۱۳۸۷: ۲۹). از نظر پاتنام اعتماد، همکاری را تسهیل می‌کند و هرچه سطح اعتماد در جامعه‌ای بالاتر باشد احتمال

1. Robert Putnam

همکاری نیز بیشتر خواهد بود و همکاری موفقیت‌آمیز در یک مورد، پیوند و اعتماد، یعنی دارایی اجتماعی را ایجاد می‌کند (خلیلی اردکانی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۲۰). از این‌روی به نظر پاتنام انسان‌های جامعه هرچه بیشتر با افراد دیگر در تعامل بوده و ارتباط متقابل داشته باشند، بیشتر به یکدیگر اعتماد متقابل دارند (پاتنام، ۱۹۹۵: ۶۶۵).

با توجه به مباحث قبل به نظر می‌رسد در بستر تعاملات و کنش‌های گروهی اعتماد به‌منزله یک مکانیسم اجتماعی با کارکردهای متعدد اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و روانشناسی خود، نقش مهمی را در این زمینه ایفا می‌کند. در واقع زندگی انسان، بدون احساس اعتماد به خود، اعتماد به آینده و اعتماد به جهان پیرامون خود همراه با اضطراب و کشمکش تحمل‌ناپذیری است که ممکن است باعث ازهم‌پاشیدگی فرد و نابودی وی شود. در سطور پایین به بررسی برخی از عوامل مؤثر بر اعتماد اجتماعی پرداخته می‌شود. زتومکا^۱ برای اعتماد، دو نوع علت تعریف کرده است. علت‌های ساختاری و علت‌های عاملیتی. سرمایه جمعی افراد موجب استفاده از فرصت‌های فراهم‌آمده از طریق محیط ساختاری می‌شوند. ثروت، شغل مطمئن، تعدد نقش، قدرت و اعتقادات مذهبی سرمایه جمعی محسوب می‌شوند. به‌طور کلی، شرایط ساختاری، فرصت‌های ساختاری را برای اعتماد فراهم می‌سازند (باقریانی، ۱۳۹۳: ۸۹).

یکی از منابع اعتماد در جامعه، دینداری و اعتقادات مذهبی انسان‌هاست. به‌نظر می‌رسد دین فلسفه‌ای برای زندگی فرد است و انسان همیشه در جست‌وجوی معنای زندگی خویش است. دورکیم^۲ معتقد بود دینداری و ارزش‌های مذهبی در جوامع سنتی می‌توانند به‌مثابه وجدان جمعی، پدیدآور تعهد جمعی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی باشند. او با رویکرد کارکردی، نقش دین و ارزش‌های مذهبی را عاملی می‌داند که افراد جامعه را در قالبی یکسان با اندیشه‌های هماهنگ گردهم آورده است و از این طریق افراد در احساس و عمل به یکدیگر تعلق خاطر می‌یابند و توجه به منافع فردی جای خود را

1. Ztompka
2. Durkheim

به توجه به منافع جمعی می‌دهد (طالبی و حاجیلو، ۱۳۹۲: ۱۱۵). چی لینگ چان^۱، در مقاله خود خاطر نشان می‌کند که دین به‌عنوان یک منبع برای اعتماد اجتماعی، همانند یک شمشیر دولبه است که گاهی عامل همبستگی اجتماعی و سرمایه اجتماعی است و گاهی بالعکس عمل می‌کند (عباس‌زاده و همکاران، ۱۳۹۴: ۷۲ و ۷۵). در این راستا اریکسون^۲ نیز با مطالعه بر روی اعتماد بنیادی دین را عامل مؤثر در ایجاد اعتماد می‌داند (حیدرآبادی، ۱۳۸۹: ۴۵). جولین راتر نیز در تحقیقات خود به این نتیجه دست یافت که میان دینداری و اعتماد رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. دانشجویانی که عقاید مذهبی داشتند، نسبت به آن‌هایی که چنین عقایدی نداشتند بیشتر اعتماد می‌کردند. یافته‌های تحقیق ولچ^۳ نیز نشان می‌دهد اهتمام دینی به‌تنهایی مکانیسمی برای اعتماد اجتماعی و این‌که افراد مشارکت دموکراتیک داشته باشند فراهم نمی‌کند و شاید نظام‌های اعتقادی و فرهنگ‌های خاص خرده‌گروه‌های دینی اهمیت و تأثیر بیشتری در ایجاد رابطه بین دینداری و اعتماد داشته باشند (مهدوی، ادریسی و همکاران، ۱۳۸۸: ۳). در این راستا و در جهت تأکید بر نقش دین در شکل‌گیری اعتماد اجتماعی، گیدنز نیز معتقد است دین می‌تواند پیوندهای اخلاقی و عملی در ارتباط با زندگی شخصی، اجتماعی و جهان طبیعی ایجاد کند و به ایجاد یک محیط امن برای معتقدان کمک کند و موجبات آسایش خاطر و هدایت مؤمنان را فراهم سازد. گیدنز در این خصوص که باورداشت‌های مذهبی چگونه زمینه اعتماد را فراهم می‌کنند، می‌نویسد: باورداشت‌های مذهبی مهم‌ترین کارشان این است که معمولاً به رویدادها و موقعیت‌ها، اعتماد تزریق می‌کنند و چارچوبی را فراهم می‌سازند که در آن، این رویدادها و موقعیت‌ها را می‌توان تبیین کرد و در برابر آن‌ها واکنش نشان داد. گیدنز زمانی که به دین به‌عنوان زمینه‌ای برای اعتماد در جوامع پیش از مدرن اشاره کرد، تأکیدش روی این نکته بود که دین حس اعتماد به رویدادهای طبیعی را ایجاد می‌کند و بدین‌سان در تعلیق زمان و مکان نقش دارد (افشانی و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۹۵).

-
1. Chi Ling Chan
 2. Erikson
 3. Welch

از دیگر عواملی که رابطه تنگاتنگی با اعتماد اجتماعی دارد، بروز و ظهور هیجانات مثبت از جمله احساس شادی و نشاط اجتماعی است. از نظر آرگایل^۱، نشاط دارای سه جزء اصلی شامل: عاطفه مثبت، فقدان عاطفه منفی (از قبیل افسردگی و اضطراب) و رضایت از زندگی می‌باشد (کیا و امیری، ۱۳۹۲: ۱۴۴). از نظر وینهون شادمانی به درجه یا میزان قضاوت شخص درباره مطلوبیت کیفیت کل زندگی خود اطلاق می‌شود. به عبارت دیگر، شادمانی به این معناست که فرد به چه میزان زندگی خود را دوست دارد (گلابی و اخشی، ۱۳۹۴: ۱۴۹). وینهون^۲ (۱۹۹۳) مطرح می‌سازد که شادی، فعالیت فرد را برمی‌انگیزد و روابط اجتماعی و سیاسی را تسهیل می‌نماید. همچنین سبب می‌شود نگرش افراد به محیط پیرامون مثبت‌تر شده و در تعارضات اجتماعی زودتر به توافق و روابط انسانی سالم برسند. در اندیشه گیدنز نیز، بین اعتماد همراه با احتیاط نسبت به نظام‌های انتزاعی، اعتماد و سپردن امور زندگی به دست نظام‌های تخصصی، دگردیسی صمیمیت و شکل‌گیری رابطه ناب و شادمانی افراد ارتباط تنگاتنگی وجود دارد. در توضیح این مسأله می‌توان گفت که گیدنز، جامعه را به مثابه کردارهایی در نظر می‌گیرد که در طول زمان و مکان رخ می‌دهند از دید وی بسیاری از کنشها و کنش‌های متقابلی که کردارهای اجتماعی را می‌سازند، به واسطه روابط اعتماد با هم پیوند می‌خورند (کاسپرسن، ۲۰۰۰: ۹۸). در پژوهش سدویی^۳ و همکاران (۲۰۱۹) نیز نحوه تأثیر احساسات مثبت و منفی در میزان اعتماد افراد به یکدیگر مورد بررسی قرار می‌گیرد. نتایج پژوهش آن‌ها نیز نشان می‌دهد که نوع احساسات و هیجانات بر اعتماد تأثیر می‌گذارد (سدویی و همکاران، ۲۰۱۹) و احساسات خوشایند اعتماد را تقویت می‌کند.

از جمله متغیرهای موثر دیگر بر اعتماد اجتماعی، سلامت اجتماعی است. اوستون و جیکوب^۴ سلامت اجتماعی را مجموعه‌ای از مهارت‌های اجتماعی، عملکرد اجتماعی، توانایی شناخت هر شخص از خود به عنوان عضوی از جامعه بزرگ‌تر می‌دانند (ابراهیم‌پور و

-
1. Argaiial
 2. Veenhoven
 3. Saadaoui
 4. Ustun, B. & Jakob

همکاران، ۱۳۹۱: ۵۳). در سال ۱۹۱۷ سازمان بهداشت جهانی تعریفی از سلامتی ارائه داد که بدین قرار است: سلامت رفاه کامل فرد از نظر جسمانی، روانی و اجتماعی است و نه فقدان بیماری و یا معلولیت. در واقع زمانی شخص را دارای سلامت اجتماعی برمی‌شماریم که بتواند فعالیت‌ها و نقش‌های اجتماعی خود را در حد متعارف بروز و ظهور دهد و با جامعه و هنجارهای اجتماعی احساس پیوند و اتصال کند (فرزانه و علی‌زاده، ۱۳۹۲: ۱۸۱). اعتماد افراد به یکدیگر و نیز اعتماد آن‌ها به نهادهای اجتماعی، همراه با شکل‌گیری شبکه‌های اجتماعی سودمند با سلامت جسمی و روانی افراد رابطه دارد (شارع‌پور، ۱۳۸۸: ۵) از طرفی مشارکت اجتماعی ناشی از اعتماد، احساس شادابی فرد را تقویت می‌سازد و از این راه به بهبود سلامت روانی و اجتماعی او کمک می‌کند (ترنر^۱، ۲۰۰۳: ۱۰). پاتنام نیز در مطالعات خود نشان داد که همبستگی مثبتی بین سلامت و مجموعه‌ای از شاخص‌های سرمایه اجتماعی وجود دارد (امینی‌فر، کارگریان مروستی، ۱۳۹۷: ۱۳).

مبنتی بر آنچه در پیشینه تجربی و مبانی نظری، مطرح شد فرضیه‌های پژوهش حاضر عبارتند از:

- بین دینداری و اعتماد اجتماعی رابطه وجود دارد.
- بین نشاط اجتماعی و اعتماد اجتماعی رابطه وجود دارد.
- بین سلامت اجتماعی و اعتماد اجتماعی رابطه وجود دارد.

روش‌شناسی پژوهش

روش پژوهش حاضر، پیمایش و ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه است. با توجه به این‌که پژوهش در سطح شهر کاشان انجام می‌شد و جامعه آماری کلیه شهروندان این شهر بودند برای به‌دست‌آمدن نتایج دقیق در رابطه با این شهر و شناسایی تعیین‌کننده‌های اصلی اعتماد در شهر از پرسشنامه استفاده شد. اگرچه سوالات پرسشنامه تاحدی نسبت به فرهنگ شهروندان شهر کاشان بومی شده اما ابعاد و شاخص‌های پرسشنامه سلامت

اجتماعی از کیز^۱، شادی از فردایس و دینداری از گلاک و استارک بوده است. همچنین در سنجش اعتماد متأثر از نظریه گیدنز، اعتماد به سه دسته اعتماد بین شخصی^۲، اعتماد تعمیم یافته^۳ و اعتماد نهادی^۴ توجه شده است. جامعه آماری تحقیق شامل شهروندان ۶۴-۱۸ ساله شهرستان کاشان است که براساس فرمول کوکران ۳۷۳ نفر به دست آمده است. شیوه نمونه گیری به صورت غیراحتمالی - سهمیه ای بوده است. هر چند شیوه های نمونه گیری احتمالی نظیر نمونه گیری تصادفی ساده، سیستماتیک و طبقه ای نسبت به شیوه سهمیه ای از لحاظ آماری ارجحیت دارند، ولی دلایل متعددی منجر به استفاده از این شیوه نمونه گیری در تحقیق شده است. از عوامل مهم استفاده از این شیوه نمونه گیری، می توان نخست به عدم دسترسی به نقشه های بلوک بندی شده به منظور اعمال نمونه گیری خوشه ای اشاره کرد و در مرحله بعدی ماهیت موضوع مورد مطالعه و متغیرهای مورد بررسی، عاملی در جهت انتخاب این روش به شمار می روند. برخی از سؤالات طرح شده در پرسشنامه جنبه روانی، سیاسی و ارزشی دارند. انجام مطالعات متعدد از جمله انجام تست قبلی^۵ که در خصوص این پرسشنامه به عمل آمده، نشان داده که شهروندان (به دلایلی) حاضر نیستند به راحتی ذهنیات حقیقی خود در خصوص موضوعات سیاسی، مذهبی و حتی روانی (مرتبط با گویه های شادی) را بروز دهند. مهم ترین تفاوتی که نمونه گیری سهمیه ای با نمونه گیری طبقه بندی دارد، این است که در نمونه گیری های غیراحتمالی مانند سهمیه ای، پاسخگو شناخته نمی شود اما در نمونه گیری های احتمالی همانند طبقه ای، افراد پاسخگو شناخته می شوند. به عبارت دیگر انتخاب افراد در نمونه گیری های احتمالی به نحوی است که در نهایت فرد پاسخگو به این اطمینان خواهد رسید که محقق او را می شناسد، حال آنکه به دلیل فشارهای هنجاری و الزامات فرهنگی و اجتماعی خصوصاً در مورد موضوع مورد مطالعه به لحاظ روانی و

-
1. Keyes
 2. Interpersonal Trust
 3. Generalized Trust
 4. Institutional trust
 5. Pre-test

متغیرهای مرتبط به لحاظ سیاسی و مذهبی، احساس شناخته شدن افراد توسط محقق، می‌تواند اریب شدیدی را در نتایج تحقیق وارد کند. این اریب می‌تواند از دو عامل عدم همکاری و عدم پاسخگویی صحیح به سؤالات ناشی شود و در نهایت باعث می‌گردد که واقعیت موجود راجع به متغیرهای طرح شده در پرسشنامه به دست نیاید، حال آن‌که شیوه نمونه‌گیری سهمیه‌ای این زمینه را فراهم می‌آورد که پاسخگو از شناخته‌ماندن اطمینان بیشتری حاصل کند و با اعتماد بیشتری ذهنیات واقعی خود را به‌عنوان پاسخگو بروز دهد. اعتبار^۱ تحقیق از نوع اعتبار صوری و روایی^۲ مفاهیم موجود براساس ضریب آلفای کرونباخ دارای حد نصاب به شرح جدول زیر است:

جدول شماره ۱: ضریب آلفای کرونباخ مفاهیم تحقیق

متغیرها	ضریب آلفای کرونباخ
اعتماد اجتماعی	۰/۷۹
دینداری	۰/۹۴
نشاط اجتماعی	۰/۹۰
سلامت اجتماعی	۰/۸۷

یافته‌های پژوهش

یافته‌های توصیفی

- ✓ در مطالعه حاضر ۵۶/۹ درصد از پاسخگویان مورد مطالعه مرد و ۴۳/۱ درصد دیگر را زن تشکیل داده‌اند و میانگین سنی آنان ۳۳/۷۳ بوده است.
- ✓ ۳۰/۸ درصد پاسخگویان مجرد، ۶۷/۰ درصد متأهل، ۱/۹ درصد مطلقه و ۰/۳ درصد همسرشان فوت شده‌اند. سطح تحصیلات ۱/۱ درصد بی‌سواد، ۱۵/۲ درصد زیر دیپلم، ۳۴/۲ درصد دیپلم، ۳۹/۰ درصد فوق‌دیپلم و لیسانس، ۹/۱ درصد بالاتر از لیسانس و ۱/۳ درصد حوزوی است.
- ✓ ۶۹/۵ درصد از پاسخگویان شاغل و ۳۰/۶ درصد غیرشاغل بوده‌اند. ۱۶/۱

1. Validity
2. Reliability

درصد از پاسخگویان دارای مشاغل دولتی، ۵۳/۴ درصد دارای مشاغل غیردولتی و ۳۰/۶ درصد غیرشاغل هستند.

✓ وضعیت اقتصادی و اجتماعی ۲۵/۲ درصد از پاسخگویان پایین‌تر از حد متوسط، ۶۵/۱ درصد متوسط و ۹/۷ درصد متوسط به بالا هستند. توصیف مفاهیم اصلی تحقیق نیز به شرح جدول زیر است:

جدول شماره ۲. توصیف متغیرهای مستقل و وابسته تحقیق

متغیرها	حداقل	حداکثر	حد متوسط طیف	میانگین	انحراف استاندارد	کشیدگی	چولگی
اعتماد اجتماعی	۱	۵	۳	۲/۷۰	۰/۴۰	۰/۹۴	۰/۳۳
سلامت اجتماعی	۱	۴	۲/۵	۲/۵۹	۰/۳۷	۱/۷۱	-۰/۵۵
نشاط اجتماعی	۱	۴	۲/۵	۲/۹۰	۰/۵۹	-۰/۲۹	-۰/۳۳
دینداری	۱	۴	۲/۵	۳/۲۹	۰/۷۳	۰/۴۱	-۱/۰۹

در جدول شماره (۲) حداقل، حداکثر، میانگین، انحراف معیار، کشیدگی و چولگی متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش آورده شده است. از میان تمامی متغیرها، متغیر دینداری با مقدار ۳/۲۹ از حد متوسط بالاتر و دارای بیشترین میانگین است. متغیر سلامت اجتماعی با مقدار ۲/۵۹ دارای کمترین میانگین در میان دیگر متغیرهای جدول است. نگاهی به ارقام جدول فوق نشان می‌دهند اعتماد اجتماعی دارای میانگینی کمتر از حد متوسط طیف مورد بررسی (۳) بوده و نیز دارای میانگینی کمتر از سایر مفاهیم مورد بررسی است.

یافته‌های استنباطی

علاوه بر مقادیر چولگی و کشیدگی هر یک از مفاهیم مورد مطالعه در جدول شماره ۲، که تفاوت زیادی با توزیع نرمال ندارند، به منظور بررسی وضعیت نرمالیت متغیرها، از آزمون کولموگوروف-اسمیرنوف^۱ استفاده شده است. نتایج آزمون فوق، نشان می‌دهند که توزیع مفاهیم مورد بررسی در جامعه آماری توزیعی نرمال است.

1. Kolmogorov-Smirnov Test

جدول شماره ۳. آزمون تک‌متغیره نرمالیه k-s

متغیر	اعتماد اجتماعی	سلامت اجتماعی	نشاط اجتماعی	دینداری
Sig. k-s	۰/۲۰۱	۰/۱۱۳	۰/۰۹۱	۰/۳۲۱

مبتنی بر آزمون مقایسه میانگین t : میانگین اعتماد اجتماعی زنان و مردان در جامعه آماری مورد بررسی متفاوت نیست. میانگین اعتماد اجتماعی افراد برحسب وضعیت تأهل در جامعه آماری مورد بررسی متفاوت نیست.

مبتنی بر نتایج آزمون مقایسه میانگین f : میزان اعتماد اجتماعی در جامعه آماری مورد بررسی، در بین افراد با تحصیلات متنوع، متفاوت نیست. میزان اعتماد اجتماعی در جامعه آماری مورد بررسی، در بین افراد با شغل‌های متنوع، متفاوت نیست.

آزمون فرضیه‌ها

جدول شماره ۴. آزمون پیرسون بین متغیرهای مستقل و وابسته

سطح معناداری	همبستگی پیرسون	متغیرها	
۰/۰۰۰	۰/۳۷۳	سلامت اجتماعی	اعتماد اجتماعی
۰/۰۰۰	۰/۳۰۵	نشاط اجتماعی	
۰/۰۰۰	۰/۲۰۵	دینداری	

جدول شماره (۴)، نتایج آزمون همبستگی پیرسون بین متغیرهای مستقل سلامت اجتماعی، نشاط اجتماعی و دینداری با میزان اعتماد اجتماعی را نشان می‌دهد به طوری که با افزایش میزان سلامت اجتماعی، نشاط اجتماعی و دینداری، اعتماد اجتماعی نیز افزایش می‌یابد. همچنین تأثیر متغیر سلامت اجتماعی بر اعتماد اجتماعی (۰/۳۷۳) بیش از متغیرهای دیگر است و متغیر دینداری بر اعتماد اجتماعی (۰/۲۰۵) کمتر از متغیرهای دیگر تأثیرگذار است. به منظور تأثیر ترکیب خطی متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته، از رگرسیون چندمتغیره استفاده و نتایج آن در جدول زیر ارائه شده است.

جدول شماره (۵): ضرایب تأثیر متغیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته

Sig	T	Beta	B	متغیرهای مستقل
۰/۰۰۰	۴/۶۶۵	۰/۲۷۰	۰/۲۸۴	سلامت اجتماعی
۰/۰۲۲	۲/۳۰۵	۰/۱۳۶	۰/۰۸۹	نشاط اجتماعی
۰/۰۲۲	۲/۳۰۹	۰/۱۱۷	۰/۰۶۲	دینداری
Durbin-Watson= 1/849 R Squar=0/171				
Adjusted R Squar=0/164 R=0/413				

از آنجایی که مقدار آماره‌ی دوربین-واتسون (۱/۸۴) در فاصله بین ۱/۵ و ۲/۵ قرار دارد، فرض عدم وجود خود همبستگی بین مشاهدات رد می‌شود و می‌توان از رگرسیون استفاده کرد. مقدار استاندارد شده ضرایب نشان می‌دهد میزان تغییر در انحراف معیار متغیر وابسته به ازای تغییری به اندازه یک انحراف معیار در متغیر مستقل است که هرچقدر مطلق آن بزرگتر باشد رابطه قوی‌تر متغیر وابسته و مستقل را نشان می‌دهد. براین اساس سلامت اجتماعی با مقدار ۰/۲۷۰ دارای بیشترین تأثیر است و به‌ازای یک واحد تغییر در انحراف معیار این متغیر ۰/۲۷ تغییر در انحراف معیار متغیر وابسته یعنی اعتماد اجتماعی ایجاد می‌شود. بعد از سلامت اجتماعی، نشاط اجتماعی با مقدار ۰/۱۳۶ و دینداری با مقدار ۰/۱۱۷ قرار می‌گیرند. همچنین ضریب تبیین تعدیل شده نشان می‌دهد که متغیرهای مستقل حدوداً ۱۶ درصد از واریانس متغیر وابسته را تبیین می‌کنند.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر در شهر کاشان انجام گرفت که به‌عنوان جامعه‌ای در حال گذار و مرکزی توریستی ظرفیت اعتمادسازی و پذیرش انواع اعتماد را در خود داشته و دارد و با عطف به این موضوع که کاشان در سال‌های اخیر به‌لحاظ وضعیت اعتماد در حد

متوسط و کم ارزیابی شده است؛ لذا پژوهش حاضر، هدف خود را تبیین وضعیت اعتماد اجتماعی در شهر کاشان قرار داده است. شهر کاشان از جاذبه‌های فرهنگی، تاریخی و طبیعی بسیاری برخوردار است که توسعه صنعت گردشگری و امکان جذب گردشگر در این شهر نیازمند برنامه‌ریزی اصولی و اجرای طرح‌های جدید است که اجرای این برنامه‌ها و طرح‌ها بر عهده سازمان شهرداری است. از طرف دیگر وجود اعتماد برای شکل‌گیری تعامل سازنده و مؤثر میان شهروندان و نهاد شهرداری ضروری است که موجب کارکرد بهینه این سازمان و رفع نیازهای شهروندان می‌شود و این امر یکی از دلایل شناخت و بررسی میزان اعتماد اجتماعی در این شهر و عواملی است که باعث افزایش یا کاهش اعتماد اجتماعی افراد می‌شود. از سوی دیگر کاشان یکی از شهرهای مهاجرپذیر نه تنها در استان اصفهان بلکه در کل کشور به حساب می‌آید؛ که هر ساله بر تنوع جمعیتی‌اش افزوده می‌شود و با سیل عظیم جمعیتی روبه‌روست که از خرده‌فرهنگ‌های متفاوتی برخوردارند؛ لذا امکان برخورد و کجروی و حداقل شکل‌گیری روابط ناسالم میان افراد ناشناس وجود دارد. در این راستا نظریات صاحب‌نظران حوزه‌ی اعتماد اجتماعی مطرح گردیده و مبتنی بر نظریات افرادی چون گیدنز، رابرت پاتنام، اریکسون، زتومکا فرضیات تحقیق ارائه شده است.

یافته‌ها نشان می‌دهند که میانگین اعتماد شهروندان (اعم از فردی و نهادی) ۲/۷۰ است که به نظر می‌رسد کمتر از حد متوسط طیف مورد بررسی است. در واقع شهر کاشان و شهروندان ساکن این شهر از پایین بودن میزان اعتماد در این شهر رنج می‌برند. از طرفی بین سلامت اجتماعی، نشاط اجتماعی و دینداری با اعتماد اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد. به طوری که بر طبق نتایج رگرسیون، متغیرهای مستقل مورد مطالعه ۱۶ درصد از واریانس اعتماد اجتماعی را تبیین می‌کنند و سلامت اجتماعی دارای بیشترین تاثیر بر اعتماد اجتماعی است. این یافته، نتایج به‌دست‌آمده از مطالعات بانکو و دیاز (۲۰۰۷) و اوزن (۲۰۱۹) را تأیید می‌کند. سلامت اجتماعی به معنای ارتباط سالم با دیگران و کیفیت زندگی مطلوب رفته‌رفته مجالی فراهم می‌کند تا افراد به یکدیگر و

جامعه خود اعتماد کند. چنانچه فرد به همکاری، ارتباط و مشارکت در انجمن‌ها، نهادها و سازمان‌ها پردازد تجربه‌ی زیسته‌ی وی به او کمک می‌کند تا دیگران را نه به‌عنوان غریبه بلکه آشنا و قابل اعتماد بپذیرد و این اقتضای شرایط و روابط سالم است. رضایت از زندگی، زندگی خوب داشتن و برخورداری از رفاه و امکانات متغیرهایی است که به فرد مجال می‌دهد شک و تردید در مورد عملکرد دولت، جامعه و افراد دور و نزدیک خود را کنار گذاشته و ریسک اعتماد را بیش از پیش بپذیرد. به عبارتی شکل‌گیری اعتماد، روابط میان افراد و سازمان‌ها و دولت را در حوزه‌های مختلف به‌ویژه در جامعه مدرن تغییر می‌دهد. به‌واقع اگرچه وی در جامعه و شهری مدرن زندگی می‌کند که مخاطره، غریبگی و بی‌اعتمادی از مشخصه‌های آن است، در صورت وجود کوچک‌ترین نشانه‌های اعتماد در چنین شهری نیز وی به افراد، نهادها و... اعتماد می‌کند. بنابراین می‌توان گفت معمولاً افراد سالم با دیگران ارتباط بیشتری دارند و این به معنای اعتماد به دیگران است و در کنار مفهوم اعتماد، مفاهیمی مانند صداقت، همکاری، دگرخواهی و... شکل می‌گیرد که سلامت افراد را نشان می‌دهد (نوریان نجف‌آبادی، جهانگیر، ۱۳۹۰: ۳۷).

دینداری متغیر مستقل دیگری است که با متغیر وابسته‌ی اعتماد اجتماعی ارتباط دارد. از این‌رو فردی که میزان دینداری آن‌ها بیشتر است، از میزان اعتماد اجتماعی بالاتری برخوردارند. در تحقیقات علی‌زاده‌ا قدم و دیگران (۱۳۹۱)، افشانی و همکاران (۱۳۸۹) و مهدوی و همکاران (۱۳۸۸) نیز اشاره شده که دینداری بر ارتقای اعتماد اجتماعی تأثیرگذار است. با وجود این، میزان تأثیرگذاری این متغیر نسبت به دو متغیر دیگر تحقیق کم‌تر است، که این امر قابل تأمل به‌نظر می‌رسد؛ چرا که کاشان شهری مذهبی و دین‌دار شناخته می‌شود، به‌طوری‌که نمادها و المان‌های دینداری در فضای شهری، اعتقادات و مناسک مردم این شهر به‌وضوح قابل مشاهده است. این نتیجه می‌تواند بستری باشد برای تحقیقات بیشتر در راستای رابطه‌ی میان اعتماد و دینداری مردم شهر کاشان. لینگ چان، اریکسون و گیدنز از نظریه‌پردازان دیگری هستند که مطابق تحقیق حاضر، دین را منبعی برای اعتماد اجتماعی می‌دانند. کارکرد مذهب ایجاد وحدت است. این وحدت از دوستی

های معمولی و روابط بین خانواده شروع می‌شود و تا ایجاد جامعه ملی گسترش می‌یابد؛ از آنجایی که کارکرد مذهب، ترویج اخلاق انسانی در بین افراد جامعه است، اعتقاد به دین و باورهای دینی، دوستی و همدلی بین افراد و گروه‌های انسانی را ایجاد می‌کند و در نتیجه اعتماد اجتماعی بین آنها تقویت می‌شود. همچنین نتایج این پژوهش نظریه‌گیدنز را که معتقد است: دین می‌تواند پیوندهای اخلاقی و عملی در ارتباط با زندگی شخصی، اجتماعی و جهان طبیعی ایجاد کند و به ایجاد محیطی امن برای معتقدان کمک کند و شرایط آسایش خاطر و هدایت مؤمنان را فراهم سازد؛ همچنین این امر که باورداشت‌های مذهبی مهم‌ترین کارکردشان تزریق اعتماد به رویدادها و موقعیت‌ها است و چارچوبی را فراهم می‌سازند که این رویدادها و موقعیت‌ها را می‌توان تبیین کرد و در برابر آنها واکنش نشان داد، تأیید می‌کند. دین و مذهب به افراد احساس امنیت می‌دهد، چراکه افراد همدیگر را دارای دین و آیین مشترک می‌دانند و با پیروان دین و آیین خود احساس همبستگی، پیوند و انسجام می‌کنند و بر این باورند که هم‌مسلك آنان در چارچوب قواعد و مقررات رفتار و عمل می‌کند و قابل پیش‌بینی، قابل اطمینان و اعتماد است. در واقع اعتماد به دین و باورهای دینی اعتماد به پیروان آن دین را نیز به دنبال دارد.

همچنین نتایج به‌دست‌آمده از آزمون فرضیه‌های پژوهش نشان داد که با افزایش نشاط اجتماعی، میزان اعتماد اجتماعی نیز افزایش پیدا می‌کند و با کاهش میزان نشاط اجتماعی افراد، میزان اعتماد اجتماعی آنها نیز کاهش پیدا می‌کند. این نتیجه با نظریه وینهون که معتقد است شادی، فعالیت فرد را برمی‌انگیزد و روابط اجتماعی و سیاسی را تسهیل می‌نماید و زمینه اعتماد را ایجاد می‌کند، مطابقت دارد. در واقع نشاط و شادی به تعبیری رضایت از زندگی و تحقق انسان اجتماعی را به همراه خود دارد. چنانکه فردی که در انزوا و افسردگی به سر نمی‌برد روابط اجتماعی بیشتر و سالم‌تری را تجربه کرده و چه بسا ظرفیت و توانایی بیشتری برای اعتماد دارد. اعتماد کردن برایش آسان‌تر است و جامعه‌ای که افرادی مورد اعتماد و پذیرای اعتماد دارد تعیین‌کننده‌های اعتماد و سرمایه اجتماعی را پیش‌تر پشت سر گذاشته است و بدیهی است که اعتماد و سرمایه اجتماعی

از مؤلفه‌های مهم و تعیین‌کننده در مسیر حرکت جوامع به سمت توسعه به‌ویژه در بعد اجتماعی و فرهنگی هستند. از سوی دیگر ادبیات و تحقیقات موجود نیز نشان می‌دهند که سرمایه اجتماعی به‌طور کلی با نشاط اجتماعی دارای رابطه‌ی معنی‌دار است و جنبه‌های مختلف سرمایه اجتماعی (اعتماد، ایجاد شبکه‌های اجتماعی و نهادها) رابطه‌ی معناداری با نشاط و شادکامی دارند (کلاتری و همکاران، ۱۳۹۵: ۴۳).

منابع

- ابراهیم پور، داود، پورجبللی، ربابه، رضانی‌مقانی، روح‌انگیز (۱۳۹۱) " بررسی رابطه عوامل اجتماعی - اقتصادی با سلامت اجتماعی دبیران مقطع راهنمایی و متوسطه شهرستان"، **مطالعات جامعه‌شناسی**، سال ۴، دوره ۵، شماره ۱۴، ۶۷-۴۷.
- ابراهیمی لویه، عادل، نیازمند واقع، سیده مهسا (۱۳۹۳) " بررسی میزان اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در بین مردم شهر رشت"، **علوم رفتاری**، دوره ۶، شماره ۲۱؛ ۳۵-۹.
- ابوالحسن‌زاده، وحید (۱۳۹۴) " بررسی عوامل مرتبط با اعتماد اجتماعی قومیت‌های کرد و ترک (مطالعه موردی: شهر ارومیه)"، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد.
- ازکیا، مصطفی، غفاری، غلامرضا (۱۳۸۰) " بررسی رابطه اعتماد و مشارکت اجتماعی در نواحی روستایی شهر کاشان"، **نشریه نامه علوم اجتماعی**، دوره ۱۷، شماره ۱۷، ۳۱-۳.
- افشانی، علیرضا، فاضل نجف‌آبادی، سمیه، حیدری، محمد، نوریان نجف‌آبادی، محمد (۱۳۸۹) " پژوهشی در باب رابطه دینداری و اعتماد اجتماعی"، **فصلنامه علوم اجتماعی**، شماره ۹۴، ۲۱۷-۱۸۶.
- افق‌ری، فاطمه، قاسمی، سیمین (۱۳۹۴) " رابطه بین اعتماد اجتماعی و گرایش‌های مطلوب اجتماعی"، **روان پرستاری**، دوره ۳، شماره ۲، ۷۱-۶۲.
- امینی فر، مجید، کارگریان مروستی، اسماعیل (۱۳۹۷) " مطالعه جامعه‌شناختی دانشگاه و نحوه تأثیر آن بر امنیت و اعتماد اجتماعی تعمیم یافته"، **فصلنامه دانش انتظامی مرکزی**، شماره ۲۴، ۳۰-۱.

- اینگلهارت، رونالد، آر، آبرامسون، پل (۱۳۷۳) "امنیت اقتصادی و دگرگونی ارزشی"، شهناز شفیعی‌خانی، نامه پژوهش، شماره ۱۴ و ۱۵.
- باقریانی، فریده (۱۳۹۳) "رابطه دینداری و اعتماد اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی بهبهان"، رفاه اجتماعی، دوره ۱۴، شماره ۵۵، ۱۰۷-۷۹.
- جواهری پور، مهرداد، رحیمی، محمد، مؤمن، پوررضا (۱۳۹۳) "شکل‌گیری اعتماد اجتماعی و فراتحلیل عوامل مؤثر در آن"، مطالعات جامعه‌شناختی ایران، دوره ۴، شماره ۱۴، ۹۷-۷۵.
- حیدری، آرمان، احمدی، سیروس، زارعی، معصومه (۱۳۹۷) "رابطه سلامت اداری و نهادینگی سازمان با اعتماد نهادی"، جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی، دوره ۵، شماره ۱۲، ۲۶۸-۲۴۷.
- حیدرآبادی، ابوالقاسم (۱۳۸۹) "اعتماد اجتماعی و عوامل اجتماعی-فرهنگی مؤثر بر آن (مطالعه موردی جوانان ۲۰ تا ۲۹ ساله استان مازندران)"، جامعه‌شناسی مطالعات جوانان، دوره ۱، شماره ۱، ۶۶-۳۹.
- حیدرآبادی، ابوالقاسم، صالح آبادی، ابراهیم (۱۳۹۱) "گونه‌شناسی اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در شهر ساری"، مطالعات توسعه اجتماعی ایران، دوره ۴، شماره ۳، ۱۲۹-۱۱۵.
- خلیلی اردکانی، محمدعلی، آروین، بهاره، توسلی فرشته، فرزاد (۱۳۹۶) "اعتماد اجتماعی و عوامل مرتبط با آن"، فصلنامه علوم اجتماعی، سال ۲۶، شماره ۷۶، ۱۴۳-۱۱۲.
- رضایی، محمد، آذین، احمد، جعفری نژاد، مسعود (۱۳۹۶) "رابطه میزان اعتماد اجتماعی و مشارکت سیاسی از نظردانشجویان دانشگاه مازندران"، فصلنامه علمی رهیافت انقلاب اسلامی، سال ۱۱، شماره ۳۹، ۱۲۲-۱۰۱.
- ریتزر، جورج (۱۳۸۸)، نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر، محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی.
- شارع پور، محمود (۱۳۸۸) "بررسی عوامل مؤثر بر اعتماد اجتماعی به نیروهای انتظامی مطالعه موردی: استان مازندران"، جامعه‌شناسی کاربردی، شماره ۴، پیاپی ۳۶، ۱۶-۱.
- طالبی، ابوتراب، حاجیلو، زینب (۱۳۹۲) "تأثیر دینداری بر اعتماد فراتحلیل پژوهش‌های ده سال اخیر در ایران"، جامعه‌شناسی تاریخی، دوره ۵، شماره ۱، ۱۳۷-۱۱۰.
- عباس زاده، محمد، علیزاده اقدم، محمدباقر، موسوی، آرزو (۱۳۹۴) "مطالعه نقش میانجی گرایانه اعتماد اجتماعی در تأثیرگذاری دینداری بر هراس اجتماعی"، پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی، سال ۴، شماره ۲، ۸۶-۶۹.

- علیزاده اقدم، محمداقبر، علمی، محمود، ملکوتی، دیزج کیان (۱۳۹۱) " بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با اعتماد اجتماعی دبیران مقطع متوسطه آموزش و پرورش شهرستان مرند"، **جامعه‌شناسی کاربردی**، دوره ۲۳، شماره ۳، ۱۸۴-۱۶۷.
- غفاری، غلامرضا، نوایی، میثم (۱۳۸۸) " تبیین گستره و شعاع اعتماد اجتماعی در شهر کاشان"، **دانشنامه علوم اجتماعی**، دوره ۱، شماره ۲، ۲۳۱-۲۰۸.
- فرزانه، سیف‌الله، علیزاده، سمیه (۱۳۹۲) " بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر سلامت اجتماعی سالمندان شهر بابل"، **فصلنامه‌ی مطالعات توسعه‌ی اجتماعی فرهنگی**، دوره ۲، شماره ۱، ۱۹۷-۱۷۳.
- قدیمی، مهدی (۱۳۸۶) " بررسی میزان اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در بین دانشجویان دانشگاه های زنجان"، **پژوهشنامه علوم انسانی**، شماره ۵۳، ۳۵۶-۳۲۵.
- کرمی، ابوالفضل، مهدوی، محمدصادق، ازکیا، مصطفی (۱۳۹۸) "تأثیر سرمایه فرهنگی بر اعتماد اجتماعی (مورد مطالعه: شهروندان شهر زنجان)، **مطالعات جامعه‌شناختی شهری**، سال ۹، شماره ۳۰، ۱۸۲-۱۵۱.
- کلاتری، عبدالحسین، کشاورز، امراه، مؤمنی، حسن (۱۳۹۵). "رابطه بین سرمایه اجتماعی و نشاط اجتماعی جوانان شهرستان دهلران"، **پژوهشنامه مددکاری اجتماعی**، شماره ۱۰، ۴۱-۷۲.
- کمالی، افسانه، اسکندری، لاله (۱۳۹۰) " زنان و اعتماد: مطالعه اعتماد اجتماعی زنان تهران"، **مطالعات اجتماعی روانشناختی زنان**، سال ۹، شماره ۱، ۱۱۸-۹۷.
- کیا، علی اصغر، امیری، رقیه (۱۳۹۲) " بررسی میزان نشاط اجتماعی و عوامل مرتبط با آن در بین شهروندان ۱۵-۶۴ سال شهر اهواز"، **برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی**، دوره ۴، شماره ۱۵، ۱۷۴-۱۳۸.
- کیاکجوری، سعید، افراسیابی، حسین (۱۳۹۱) "مطالعه اعتماد اجتماعی و عوامل مرتبط با آن در میان دانشجویان"، **دو فصلنامه جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه**، شماره ۲، ۱۶۵-۱۴۳.
- گلابی، فاطمه، اخشی، نازیلا (۱۳۹۴) " مشارکت اجتماعی و نشاط اجتماعی"، **جامعه‌شناسی کاربردی**، سال ۲۶، شماره ۳، ۱۶۰-۱۳۹.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۹۲)، **تجدد و تشخیص**، ناصر موفقیان، تهران، نشر نی.
- محسنی تبریزی، علیرضا، معیدفر، سعید، گلابی، فاطمه (۱۳۹۰) " بررسی اعتماد اجتماعی با

- نگاه نسلی به جامعه"، **جامعه‌شناسی کاربردی**، دوره ۲۲، شماره ۱، ۷۰-۴۱.
- مروتی، نادر، هزارجریبی، جعفر (۱۳۹۰) "عوامل موثر بر شکل‌گیری اعتماد اجتماعی (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه علامه طباطبایی و دانشگاه تهران)"، **برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی**، دوره ۲، شماره ۷، ۶۶-۲۷.
- معاونت آمار و اطلاعات (۱۳۹۷) "بررسی جریانات مهاجرتی استان اصفهان"، تهران: سازمان برنامه و بودجه کشور.
- مهدوی، محمد صادق، ادیسی، افسانه، رحمانی خلیلی، احسان (۱۳۸۸) "بررسی تاثیر دینداری بر اعتماد اجتماعی شهروندان تهرانی"، **تحقیقات علوم اجتماعی ایران**، سال ۱، شماره ۳، ۱۹-۱.
- نوریان نجف آبادی، محمد، جهانگیر، نرگس (۱۳۹۰) "رابطه میزان اعتماد اجتماعی و سلامت روانی"، **جامعه‌شناسی تاریخی**، دوره ۳، شماره ۲، ۶۰-۳۵.
- نورانی آسیاب، زهرا، شیری، طهمورث، علی محسنی، رضا (۱۳۹۸) "نقش اعتماد اجتماعی و استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر سرمایه فرهنگی شهروندان تهرانی"، **مطالعات علوم اجتماعی ایران**، سال ۱۶، ۶۰.
- نعیمی، کیومرث، پورمحمدی، محمدرضا (۱۳۹۶) "تبیین رابطه اعتماد اجتماعی و احساس امنیت در شهر مرزی مریوان"، **پژوهش نامه نظم و امنیت انتظامی**، سال ۱۰، شماره ۳، ۱۵۱-۱۳۰.
- نوابخش، مهرداد، فدوی، جمیله (۱۳۸۷) "بررسی ابعاد سرمایه اجتماعی و نقش آن در توسعه شهری مطالعه موردی منطقه ۵ شهر تهران"، **پژوهش نامه علوم اجتماعی**، سال ۲، شماره ۱، ۴۷-۲۵.
- وثوقی، منصور، حیدری، سعیده (۱۳۹۰) "بررسی میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان دختر دانشگاه های شهر ایلام و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن"، **جامعه‌شناسی مطالعات جوانان**، دوره ۲، شماره ۳، ۱۸۰-۱۶۱.
- Bradshaw, Matt, Kent, Blake Victor, Henderson, W. Matthew (2019), **Attachment to God and social trust, Sociological perspectives, Vol 62, Pp 1001-1021.**

- Burrmann, Ulrike, Braun, Sebastian, Mutz, Michael (2018), **in whom do we trust? The level and radius of social trust among sport club members**, International review for the sociology of sport, November, Vol 55, Pp416-436.
- Dellmuth, Lisa Maria, Tallberg, Jonas (2020), Why national and international legitimacy beliefs are linked: social trust as an antecedent factor, **The review of international organizations**, Vol 15, Pp 311-337.
- Elgar, Frank, Stefaniak, Anna, Wohl, Michael J. A (2020), the trouble with trust time series analysis of social capital, income inequality, and COVID19 deaths in 84 countries, **Social science & Medicine**, Vol 263.
- Feng, Zhixin, Vlachantoni, Athina, Liu Xiaoting, Jones, Kelvin (2016), Social trust, Interpersonal trust and self-related health in China: a multi-level study international **journal for equality in health**. Vol 180, Pp1-11.
- Herreros, Francisco, Criado, Henar (2008), The State and the Development of Social Trust, **International Political Science Review**, Vol 29, No 1, Pp 53-71.
- Jiang, Junfeng, Ru kang, Qingqun Li, Wang, Peigang (2020), Social trust and health: a perspective of urban-rural comparison in China, **Applied research in quality of life**, Vol 15, Pp 737-756.
- Jing, Shijie (2019), Conceptualizing and measuring sense of social trust, **Social mentality in contemporary China**, Vol 54, Pp 87-109.
- Johansson-Stenma, Olof, Minhaj, Mahmud, Martinsson, Peter (2009), Trust and Religion: Experimental Evidence from Rural Bangladesh, **Economica**, Vol 76, Pp 462-485.
- Kaspersen, Lars, Bo (2000), Happy & Healthy Retrieved from [http://abclocal.g.com/68-wls/news/012802-hshappy healthy.html](http://abclocal.g.com/68-wls/news/012802-hshappy%20healthy.html)
- Özen, Ercan (2019), the Concept of Trust in Socio-Economic Life, **European Journal of Marketing and Economics**, Vol 2, Pp54-59.

- Paxton, Pamela (2007), Association Memberships and Generalized Trust: A Multilevel Model across 31 Countries, **Social forces**, Vol 86, Pp 46-76.
- Putnam, R (1995), Tuning in, Tuning out: The Strange Disappearance of Social Capital in America, **Political Science and Politics**, Vol 28, No 4, Pp 664-683.
- Saadaoui, Hayet, Sana, El Harbi, Ibanez, Lisette (2019), Do people trust more when they are happy or when they are sad? Evidence from an experiment, **Managarial and Decision economics**, Vol 40, Issue 4, Pp 374-383.
- Tokuda, Yasuharu, Fujii, Seijii, Inoguchi, Takashi (2017), Individual and country-level effects of social trust on happiness: the Asia barometer survey, **trust with Asian characteristics**, Vol 1, Pp 123-139.
- Turner, B (2003), Social capital, inequality and Health: The Durkheimian rival, **social Theory and health**, No 1, Pp 4-20.
- Ziller, Conrad, Heizmann, Boris (2020), Economics conditions and native immigrant asymmetries in generalized social trust, **Social Sience Research**, Vol 87.